

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Петя Запрянова Янева, СУ „Св. Климент Охридски“
член на Научно жури във връзка с публична защита на дисертационен труд

Област на ВО: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Теория и практика на превода (История на превода)

Катедра: „Класическа филология“, Факултет по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

Кандидат: Венцислав Бориславов Стойков

Тема: „Преводната рецепция на Библията на новобългарски език през XIX в.“

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Петя Запрянова Янева

1. Данни за дисертанта.

Венцислав Стойков е роден на 19 август 1968 г. в гр. Бургас. През 1996 г. завършва като бакалавър богословско образование в Библейска Академия “Логос” (днес „Обединен богословски факултет“ на „Висш евангелски богословски институт“, София. В периода 1997 – 2002 г. преминава бакалавърски курс на обучение в СУ “Св. Климент Охридски” по специалност “Класическа филология”. В периода 2003-2005 г. в същата катедра завършва магистърската програма „Антична култура и литература“. Магистърската му работа, която защитава през 2008 г., е на тема „Евангелието от Йоан. Методология на превода“ с ръководител доц. Николай Гочев. През март 2012 г. е зачислен като свободен докторант в катедрата по Класическа филология към ФКНФ на СУ „Св. Климент Охридски“. През учебната 2013-2014 г. преподава различни богословски дисциплини и гръцкия език на Новия Завет във ВБУ „Св. Тривелий“, а през учебната 2012-2013 г. е преподавател по старогръцки език в НГДЕК. В областта на теорията и практиката на библейския превод В. Стойков има 11 статии, от които 3 са конкретно по темата на дисертацията.

2. Данни за докторантурата.

Докторантът е зачислен на основание на Заповед РД-20-518 от 20.03.2012 г. и отчислен с право на защита съгласно Заповед РД-20-760 от 22.04.2015 г. Обучението му е протекло в съответствие с Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ. Процедурата е открита на основание чл.4, ал. 1 и 2 от ЗРАСРБ. При реализирането на процедурата няма допуснати нарушения.

3. Данни за дисертацията и автореферата.

Посочените по-горе биографични данни ясно кореспондират с избраната от дисертанта и подкрепена от колегията на Катедрата по класическа филология тема. В нея са отразени търсенията му като преводач на Евангелие от Йоан (под заглавие „Отхвърленият Месия“, 2007 г.), както и като редактор на първия цялостен дословен старогръцко-български превод на Новия Завет (2011 г.) и на „Старогръцко-български речник на Новия Завет“ (2010 г.). Въпросите, които го вълнуват, са основополагащи за изследването на който и да е превод, но

са особено важни за превода на Библията като уникален със своята история текст. В съответствие с тях В. Стойков е формирал своите работни хипотези във въведението към настоящия труд: „От какъв език и от кои издания са правени новобългарските преводи на Новия и на Стария Завет? Как са използвани изходните издания? Какви други версии или езици са оказали влияние в процеса на превеждане? Доколко и в какво отношение даден превод е редактиран, преди да бъде публикуван? На какви промени е подложен веднъж публикуваният превод при своите следващи издания? Какви условия са решаващи за това един превод да се утвърди, а друг да изчезне?“ (с. 3). Част от тези въпроси и други, свързани с тях проблеми, като влиянието на предходните версии върху текста на по-новите, протичането на процесите, свързани с отпечатването и разпространяването, направените промени или допуснатите грешки в следващите издания на дадена версия не са проучвани задълбочено или изобщо не са били обект на изследване.

Дори и частичен отговор в това обширно научно поле би бил достатъчен за принос в историята на превода на Библията. Дисертантът обаче не се е поколебал да даде възможно най-широка интерпретация на процесите на превода и неговото редактиране и разпространение. Затова работата е обемиста. Тя съдържа 460 стр. и е съставена от въведение, списък на използваните съкращения, седем глави, библиография и две приложения.

Въведението ясно очертава целите и задачите на докторанта, както и обектът, предметът и методите на изследване.

За да се проследят промените в концепциите на възложителите, които в случая са и издатели на текстовете, библейските преводи са представени хронологично. Включени са Евангелието от Матей на Теодосий Бистрицки (М 1823), четирите Евангелия на Петър Сапунов (Е 1828), Новият Завет на Неофит Рилски (НЗ 1840, НЗ 1850, НЗ1853, НЗ 1857, НЗ 1859 Б, НЗ 1859 Л), Старият Завет на Константин Фотинов (П1855, Бт 1857, П 1860, СЗ 1860, СЗ 1864, П 1866), Новият Завет, изготвен от Преводаческата комисия (ПК) в Цариград (НЗ 1866), както и основните издания на цялата Библия от разглеждания период (Б 1871, Б 1874, Б 1891, Б 1897). Това изчерпва напълно списъка на запазените цялостни преводи на библейски текстове и е достатъчно за обективност на получените резултати. Единственият разгледан откъс от превод е този от Евангелието от Матей, за който дисертантът смята, че единствената част от превода на Петко Р. Славейков, отпечатана преди работата на Преводаческата Комисия в Цариград по този текст.

На всеки превод е посветена отделна глава, като във всяка се прави задълбочен анализ на процеса на превода на съответния текст. Тук изключително важни са обобщенията на автора върху разликите между превод, редакция, ревизия и корекция. Открити са и водещите принципи, които преводачите спазват или не. От друга страна, се дава възможност да се проследят етапите до достигането на най-добър за времето си вариант.

Хронологичната подредба позволява да се видят какви текстови, езикови и смислови влияния са били допуснати или отстранени. Непрекъснато се правят съпоставки между преводите на Бистрицки и Сапунов; Сапунов и Неофит; Неофит и Славейков; Неофит и Славейков, Лонг, Костович, Фотинов и Ригс; Костович и Ригс и Костович, Ригс, Славейков и

Лонг. За целта в основния текст са изведени 26 таблици, които подпомагат проследяването на тези промени, а също така са показателни за различни други страни на преводите, например за изследване на преводаческите допълнения, за определяне на конкретното издание, с което е работено, за основните промени, които настъпват при печатането и преиздаването на различните версии. Тексткритични или текстологически сведения в този смисъл изпълват и много страници извън таблиците (вж. например заключенията, отнасящи се до употребата на богословска терминология от различните преводачи).

Тук е важно да се изтъкне, че наблюденията върху езиковите особености на отделните преводи не са цел на проучването, а необходимо условие за разрешаване на поставените в него проблеми. Те са придружени от богат екстралингвистичен материал. На първо място са обобщени и критично преосмислени достъпните публикации по темата и вторичната научна литература (библиографията е от 164 позиции). Много по-значима обаче е работата с трудно достъпните източници. На първо място това е архивът на Британското и чуждестранно библейско дружество (БЧБД), който се намира в едно от крилата на Университетската библиотека в Кеймбридж. Тъй като БЧБД е била организацията, която основно е финансирала и е осигурявала работата по превода на Библията на български език, вероятно това е архивът с най-много документи, пряко свързани с нашите библейски преводи. На второ място е архивът на Американския борд, който се намира в библиотеката на Харвардския университет в САЩ, който съдържа доклади за мисионерската дейност по нашите земи, протоколи от годишни и други официални събрания на мисията, както и кореспонденция на мисионерите с централата в Бостън. Тези архиви са щателно проучени от докторанта, като са направени редица ценни допълнения към известните факти, цитирани са пасажии от документи, които никога не са били вземани под внимание, а други са допълнени, като по този начин са премахнати недоразуменията, които са се получили в резултат на предишно избирателно цитиране. Те по безспорен начин осветляват процесите, хората и организациите, допринесли за или повлияли върху подготовката и публикуването на библейските преводи през XIX в. До други два архива - архива на Американското библейско дружество в Ню Йорк и на Руското библейско дружество, за съжаление докторантът не е имал достъп. За сметка на това той е успял да издири много редки и ценни старопечатни издания, особено такива, които се намират в архива на БЧБД в Кеймбридж като двата екземпляра от изданието на превода на Евангелието от Матей от Т. Бистрицки.

Изключително важна е хипотезата на автора за частично запазената версия на превода на П. Р. Славейков в учебно помагало със съкратено изложение на евангелския разказ с въпроси, в чийто край са поместени три глави от Матей (5-7). Тя дава възможност да се проследят в цялост подходите в работата на Преводаческата комисия в Цариград по отношение на превода на Славейков, които допълват и инструкциите за превод, дадени от Британското и чуждестранно библейско дружество въобще - поправка или прецизиране на смисъла според текстовете на новогръцките преводи на Стария Завет от еврейски или според Новозаветните текстове на елинистическо койне, поставянето на добавките в курсив, прецизиране или променяне на вида на подчинените изречения, възприемане на използваните от Славейков предложни изрази, с които той заменя падежните форми, запазване на кратките

форми на местоимения, възприемане на правописните норми от версията на Славейков, замяна на диалектните и остарели думи и чуждиците с новобългарските им варианти и много други.

След това В. Стойков дава редица ценни сведения по оформянето на изданието на Новия Завет от 1866 г., както и последвалото издание на Стария Завет в три части (1860, 1862, 1864), които са популярни до появата на Коригираното цялостно издание на Библията през 1874 г., а и чак до появата на Синодалния превод на Библията.

От анализите на всички преводи следва много добре обоснован извод, че Британското и чуждестранно библейско дружество през XIX в. в качеството си на основен инициатор има ясни идеи за начините, по които трябва да се осъществяват преводи на Библията. Те са реализирани адекватно в преводите на новобългарски език, като се зачита традицията и се използват активно постиженията на западната библейска наука и постоянно се осъвременяват според динамичните промени в българския език.

4. Научни приноси.

Научните приноси са ясно посочени, както в дисертацията, така и в по-съкратен вид в автореферата към нея. Те произтичат от прецизна и задълбочена работа с научната литература и съответните извори, като носят белега на зрелостта и компетентността на кандидата. От тях за най-важни смятам следните:

1. Известните досега сведения за историята на библейските преводи през XIX в. са обобщени и допълнение с голямо количество непознат досега архивен материал.
2. Чрез изследване на историческите данни и най-вече чрез анализ на текстовете за първи път се определя не просто езикът, а точните издания, от които се превеждат и спрямо които се редактират новобългарските преводи на Стария и Новия Завет.
3. Доказана е тезата, че ръкописната традиция лежи встрани от тези преводи и е застъпена дотолкова, доколкото е повлияла върху църковнославянските преводи.
4. Преводите на Библията на новобългарски език са поставени в по-широк, особено Балкански, контекст.

Накрая бих искала да подчертая, че постигнатите от В. Стойков приноси са резултат от системен **лично планиран и осъществен научен проект**, в който между мен като ръководител и дисертанта имаше непрекъснато и ползотворно научно сътрудничество.

5. Заключение. Дисертационният труд съдържа много важни и съществени резултати, представляващи оригинален принос в науката. В този смисъл предлагам на почитаемото Научно жури заслужено да присъди образователната и научна степен „доктор“ на **Венцислав Бориславов Стойков** и работата да бъде отпечатана в най-скоро време.

28.08.2017 г.

София

проф. д.ф.н. Петя Янева